

EWA CWANEK-FLOREK

WYBRANE ASPEKTY RECEPCJI POSTACI JANA III SOBIESKIEGO W WIEDNIU

Podając analizie opracowania rodzimych autorów – badaczy polskich pamiątek w Wiedniu – można wyciągnąć wniosek, że najbardziej znaną postacią Polaka w tej dawnej stolicy Monarchii Naddunajskiej jest Jan III Sobieski. Pomimo ponad 300 lat, które upłynęły od bitwy wiedeńskiej, pamięć o polskim królu wydaje się nadal żywa. Wiedeń od stuleci fascynował Polaków i ścigali tam oni tłumnie, szczególnie w okresie, gdy Galicja wchodziła w skład Monarchii Austro-Węgierskiej. I chociaż wielu naszych rodaków wywarło wpływ na życie umysłowe czy polityczne tego miasta¹, to jedynie Sobieski jest patronem zarówno placu, jak i ulicy w dawnej metropolii Habsburgów. Polski król jest uczczony ponadto następującymi pamiątkami: kapliczką, czterema tablicami pamiątkowymi oraz dwoma pomnikami². Jan III Sobieski to również postać wymieniana w większości niemieckojęzycznych przewodników po tym mieście³.

Bez wątpienia Sobieski został nie bez powodu uczczony wszystkimi pamiątkami, jakie są mu poświęcone w Wiedniu. Jego ogromne zasługi podkreślają zgodnie nie tylko rodzimi historycy. Przykładowo – w Wielkiej Historii Polski czyn Jana III został opisany w następujących słowach:

Bitwa wiedeńska, która ocaliła Wiedeń od bliskiego już zdobycia go przez Turków, była największym do tego czasu zwycięstwem wojsk chrześcijańskich nad doborową armią

Dr EWA CWANEK-FLOREK – adiunkt Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego; e-mail: ewaflorek@poczta.onet.pl

¹ Życie i działalność wybitnych postaci Polaków w Wiedniu upamiętnia 17 nazw ulic, 17 tablic pamiątkowych, 4 pomniki, jak również kilka pomniejszych różnorodnych obiektów.

² Do dziś zachował się tylko jeden z nich w podwiedeńskim Schwechat.

³ Dokładna analiza znajduje się w aneksie 1.

muzułmańskiego najeźdźcy. [...] Została złamana ofensywna siła państwa ottomańskiego i odtąd miał się rozpocząć proces jego rozpadu⁴.

Natomiast znany na europejskim gruncie, teoretyk wojskowości, pruski generał Carl von Clausewitz, jeszcze niemal 200 lat po bitwie odsieczowej zaliczył Sobieskiego do najwybitniejszych wodzów wszechczasów⁵. W tym samym źródle Niemiec zwrócił również uwagę na fakt, że polski król był naczelnym wodzem wojsk sprzymierzonych, które stłumiły potęgę państwa tureckiego i prawdopodobnie ocaliły Europę środkową i zachodnią od ciągłych wojen z Turcją⁶.

I. GENEZA POWSTANIA PAMIĄTEK POŚWIĘCONYCH POLSKIEMU KRÓLOWI

Recepcji postaci Jana III w dużym stopniu sprzyja istnienie obiektów upamiętniających tę osobistość. Dlatego też ciekawe wydaje się zbadanie okoliczności, w jakich powstały pomniki oraz tablice i nadane zostały nazwy ulic, upamiętniające polskiego króla.

1. Pomnik w Schwechat

Chronologiczne najwcześniej, bo już w roku 1690⁷, wzniesiono pomnik upamiętniający spotkanie po bitwie wiedeńskiej w pobliskim Schwechat dwóch ówczesnych wielkich władców – Leopolda I i Jana III Sobieskiego⁸.

⁴ J. A. G i e r o w s k i, *Rzeczpospolita w dobie złotej wolności (1648-1763)*, Kraków 2001, s. 161.

⁵ C. v o n C l a u s e w i t z, *Hinterlassene Werke*, t. V, Berlin 1837, s. 4-7.

⁶ Tamże. Na pomniku odsieczowym w katedrze św. Szczepana wymienione były również nazwiska kilku innych Polaków, którzy wyróżnili się w bitwie wiedeńskiej. Byli to: hetman wielki koronny Stanisław Jabłonowski, Henryk Lubomirski oraz Hieronim Sieniawski. A. G u b r y n o w i c z, *Pamiętki polskie w Wiedniu i okolicy*, „Kurier Warszawski” 1926, nr 216.

⁷ J. M o r e l o w s k i, *O pamiątkach przeszłości polskiej w Wiedniu*, „Wiedeński Kurier Polski” 1915, nr 266.

⁸ Jak powszechnie wiadomo, 13 września, po zdobyciu Wiednia, Sobieski uroczyście wkroczył do miasta. Witął go rozentuzjasmowany tłum mieszkańców: „Wielu ludzi całowało go po rękach, stopach, ubraniu. Gdy Jan III wrócił do obozu, towarzyszyły mu tłumy z unie-

Uwagę zwraca fakt, że monument powstał jeszcze za życia Sobieskiego⁹, co świadczy o dużej randze zasług polskiego króla dla obrony miasta w rozumieniu jego współczesnych. Pomnik wykonany jest z piaskowca, umieszczony na 4 kamiennych kulach armatnich, zwieńczony metalowym krzyżem. Dlatego też jest nazywany popularnie przez wiedeńców „Kugelkreuz” lub „Sobieskikreuz”. Twórcą pomnika był cesarski inżynier nadworny Tencalla¹⁰. Napis na pomniku – w języku łacińskim – brzmi:

W roku 26 pełnego chwały panowania cesarza Leopolda I, 15-ego września na tym miejscu zeszli się w przytomności obu elektorów, wielu książąt udzielnych, książąt i licznego orszaku magnatów dwaj najwięksi monarchowie Europy: Leopold cesarz rzymski i Jan III król Polski, po szczęśliwym wyzwoleniu Wiednia oblężonego przez niezliczone wojska barbarzyńców, które rozproszyli zdobywszy wszystkie działa wojskowe; składy prochu i broni; w obliczu zwycięskich wojsk pośród wzajemnego szczęścia i pozdrowienia¹¹.

sionymi rękami” (J. C h e ł m e c k i, *König Johann Sobieski und die Befreiung Wiens*, Wiedeń 1883, s. 12). Sobieski uczynił ten krok wbrew planom Leopolda I, który chciał wjechać jako pierwszy do stolicy. Już wkrótce po zwycięstwie zaczęły narastać nieporozumienia między stroną polską a austriacką na tle pierwszeństwa wjazdu do miasta, podziału łupów itp. (R. T a b o r s k i, *Polacy w Wiedniu*, Wrocław 1992, s. 23-24). W związku z powyższym Sobieski pod pretekstem konieczności ewentualnej dalszej obrony przed wrogiem opuścił miasto i rozbił obóz pod miejscowością Schwechat. To tutaj właśnie doszło 15 września do pierwszego spotkania między polskim królem a cesarzem. Sobieski relacjonował o tym spotkaniu swej małżonce w następujących słowach: „Przywitaliśmy się tedy dosyć ludzko: uczyniłem mu komplement kilką słów po łacinie; on tymże odpowiedział językiem, dosyć dobrymi słowami. Stanąwszy tedy przeciwko sobie, prezentowałem mu syna swego, który się mu zbliżywszy uklonił. Nie osiągnął cesarz nawet ręką do kapelusza; na co ja patrząc, ledwom nie zdrętwiał. Toż uczynił i wszystkim senatorom i hetmanom, i swemu allie, księciu p. wojewodzie bełskiemu. Nie godziło się jednak inaczej (aby się świat nie skandalizował, nie cieszył albo nie śmiał), jeno jeszcze kilka słów mówić do niego; po których obróciłem się na koniu, pokłoniwszy się wspólnie, i w swą pojechałem drogę” (M. N a g i e l s k i, *Venimus, Vidimus, Deus vicit. Wiktoria wiedeńska z 1683 roku w relacjach i dokumentach z epoki*, Warszawa 1984, s. 135-142). Natomiast sam cesarz Leopold I 15 września w liście do ojca Marco d’Aviano dał wyraz swemu zadowoleniu z przebiegu spotkania w słowach: „Moje dzisiejsze spotkanie z polskim królem przebiegło bardzo dobrze, i gdyby on był tak zadowolony ze mnie, jak ja z niego, z pewnością będziemy mogli obaj być pocieszeni” („Meine heutige Zusammenkunft mit dem Polenkönige ist sehr wohl vor sich gegangen, und wenn er so zufrieden mit mir war, wie ich mit ihm, so werden wir sicherlich getröstet sein können”). Por. też: J. F. K l u c z y c k i, *Pamiętki polskie w Wiedniu i jego okolicach. Jako też inne wiadomości dotyczące się Polaków, szczególniej mieszkańców Galicji*, Kraków 1835, s. 102-106.

⁹ Polski król zmarł w roku 1696.

¹⁰ M o r e l o w s k i, *O pamiętkach przeszłości polskiej w Wiedniu*.

¹¹ Anno gloriosi Imperii Leopoldi I XXVI Die XV Septembris. Duo longe maximi Europae

2. Ulica i plac Sobieskiego

Po 180 latach od odsieczy, w roku 1862, imieniem Sobieskiego została nazwana ulica, którą król polski w roku 1683 wjeżdżał do miasta, entuzjastycznie witany przez tłumy, oraz jeden z placów Wiednia¹².

Ulica Sobieskiego (Sobieskigasse) znajduje się w 9. dzielnicy. Wcześniejsze nazwy tej ulicy to: Zigl gassel (od 1769 r.), 1778-1779 – Feldgassel, 1779 – Johannesgasse, 1808-1862 – częściowo Windmühlgasse, 1827-1853 częściowo Rupprechtsgasse. Ulica Sobieskiego istniała również do roku 1949 w 21. dzielnicy Stammersdorf. Aby uniknąć nieporozumień, jej nazwa została zmieniona na Mathias-Wagner-Gasse¹³.

Plac im. Sobieskiego (Sobieskiplatz) jest położony również w 9. dzielnicy Wiednia, Himmelfortgrund. Wcześniejsze nazwy tego miejsca to: Ziegelplatz (1761), Johannesplatz (1853-1862) na cześć św. Jana Nepomucena, w latach 1942-1945 – Kricklplatz. Od roku 1945, decyzją burmistrza z dnia 30 lipca, plac nosi znów nazwę polskiego króla¹⁴.

3. Pomnik odsieczowy (Türkenbefreiungdenkmal)

W niedługi czas po uczczeniu pamięci polskiego króla nazwą ulicy, w roku 1883, w przeddzień 200. rocznicy bitwy wiedeńskiej, powstał – odsłonięty jednak dopiero w roku 1893 lub 1894 – pomnik odsieczowy dłuta Hellera. Wzniesiono go głównie z myślą o uczczeniu głównodowodzącego obroną Wiednia w 1683 r., hrabiego Ernsta Rüdigera Starhemberga. Monument usytuowano w samym sercu Wiednia, w katedrze św. Szczepana, na lewo od głównego wejścia. Był on wzorowany na weneckich ściennych pomnikach grobowych. Postać hrabiego otoczona była wieloma osobistościami, m.in. statua Jana III, którego wizerunek znajdował się – wbrew protestom Polonii

Monarchae, idem Leopoldus Caesar Augustus et Joannes 3-us Poloniae Rex, Liberata prospere obsidione Vienna acto in fugam ingenti barbarorum exercitu occupatis eorundem aeneis tormentis comeatuque reportatis, praeterea opimis spoliis hoc loco inter suorum victricia arma invicem gratulabundi convenere magna utriusque electoris ducum, principum, ac magnatum comitiva”. H. B o g d a ń s k i, *Dziennik Podróży z lat 1826 i 1827*, Kraków 1983, s. 33-34, tłumaczenie na język polski – E. Lubomirski. *Obraz historyczno-statystyczny Wiednia oryginalnie 1815 wystawiony z planem tegoż miasta*, Warszawa 1821, s. 37-38.

¹² „Postęp” 1862, nr 28.

¹³ F. C z e i k e, *Historisches Lexikon Wien*, t. V, Wiedeń 1994, s. 244-245.

¹⁴ Tamże.

– w głębi pomnika. Poniżej, pośród osobistości szczególnie zasłużonych w czasie odsieczy, zostali wymienieni również następujący Polacy: Stanisław Jabłonowski, Henryk Lubomirski oraz Hieronim Sieniawski. Monument został niestety zniszczony podczas II wojny światowej, w roku 1945. Jego ocalałe elementy – m.in. postać Sobieskiego – znajdują się w podziemiach tejże katedry¹⁵.

4. Kapliczka Sobieskiego

Jest to ta sama kaplica, w której została odprawiona ostatnia msza św. przed bitwą odsieczową na wzgórzu Kahlenberg. Do mszy św. służył wtedy osobiście polski król. Obecnie jest to miejsce, w którym zgromadzono pamiątki związane z bitwą wiedeńską.

Starania o renowację i przekształcenie kapliczki w swego rodzaju muzeum wydarzeń z roku 1683 rozpoczął już na początku XX stulecia rezurekcyjista, pierwszy rektor kościoła na Kahlenbergu, ojciec Kukliński¹⁶. W 1911 r. wykonanie wnętrza zostało zlecone znanemu artyście, prof. Józefowi Mehofferowi. Wybuch I wojny światowej, powojenna dewaluacja pieniędzy oraz konieczność remontu samego kościoła uniemożliwiły rychłą realizację tych zamierzeń. Dopiero w roku 1930 kaplica otrzymała dzisiejszy wystrój. Historyczny charakter nadał jej Jan Henryk Rosen, profesor Politechniki Lwowskiej. Uroczyste poświęcenie „nowej” kaplicy i otwarcie muzeum miało miejsce w roku 1931¹⁷.

5. Tablice pamiątkowe

W Wiedniu polski król upamiętniony jest aż czterema tablicami pamiątkowymi. Trzy z nich znajdują się na wzgórzu Kahlenberg, natomiast czwarta – na dworskim kościele Augustianów. Lokalizacja wszystkich tablic jest ściśle

¹⁵ T a b o r s k i, *Polacy w Wiedniu*, s. 6; G u b r y n o w i c z, *Pamiątki polskie w Wiedniu i okolicy*.

¹⁶ Rezurekcyjoniści osiedlili się w Wiedniu w 1897 r., gdy objęli posługą duszpasterską kościół przy ul. Rennweg. W roku 1900, po śmierci ostatniego polskiego duszpasterza w Wiedniu, przejęli całe tamtejsze polskie duszpasterstwo, w tym również kościół na Kahlenbergu.

¹⁷ J. S m o l i ń s k i, *Kahlenberg, Kościół św. Józefa*, Wiedeń–Lublin 1998, s. 18-20; A. N a d o l n y, *Polacy na Kahlenbergu*, „Studia Pelplińskie” 1982, s. 180-194.

związana z obecnością Jana III w tej metropolii: ze wzgórza Kahlenberg rozpoczęła się bitwa odsieczowa, natomiast w kościele Augustianów Sobieski brał udział w pierwszej dziękczynnej mszy św. po tych dramatycznych wydarzeniach. Tablice na Kahlenbergu zostały odsłonięte w następujących latach: w roku 1883 (z inicjatywy państwowej austriackiej, w związku z uroczystością obchodzoną 200. rocznicą bitwy)¹⁸, w roku 1904 (z prywatnej inicjatywy krakowianina Józefa Kuleszy, właściciela zakładu kamieniarsko-rzeźbiarskiego; bezpośrednią przyczyną odsłonięcia tablicy był zamiar otwarcia dla zwiedzających kapliczki Sobieskiego)¹⁹ oraz w roku 1983 (inicjatywa polskich ojców rezurekjonistów z okazji 300. rocznicy odsieczy)²⁰. Również w tym samym roku została odsłonięta tablica pamiątkowa na kościele Augustianów. Inicjatorem było tym razem Towarzystwo Austriacko-Polskie (Österreichisch-Polnische Gesellschaft)²¹.

III. RANGA PAMIĄTKI

Już na pierwszy rzut oka da się zauważyć, że oczywiście nie wszystkie pamiątki poświęcone Sobieskiemu cieszą się tą samą renomą, ponieważ znajdują się w różnych – mniej lub bardziej uczęszczanych – dzielnicach, powstały z inicjatywy polskiej bądź austriackiej, prywatnej lub państwowej, w krótkim czasie lub na wiele lat po wydarzeniach odsieczowych. Na percepcję zasług uczczonego patrona na pewno ma wpływ usytuowanie ich w ścisłym centrum, które jest najczęściej zwiedzane przez turystów lub w jego pobliżu.

Dwie z pamiątek poświęconych Janowi III Sobieskiemu znajdują lub znajdowały się w 1. dzielnicy, Innere Stadt²². Są to: tablica pamiątkowa na

¹⁸ Informacja z tablicy.

¹⁹ T a b o r s k i, *Polacy w Wiedniu*, s. 66.

²⁰ Informacja ustna od zakonu rezurekjonistów, informacja z tablic i ustna informacja od dyrektora Towarzystwa Austriacko-Polskiego, dr. T. Kanitzera.

²¹ Ustna informacja od pracowników Towarzystwa Austriacko-Polskiego.

²² Zabytkowe i najstarsze, liczące 2 tysiące lat Innere Stadt – R. H u m p h r e y s, *Wiedeń*, Bielsko-Biała 1998, s. 33 (Rzymianie założyli tutaj obóz wojskowy nazwany Vindobona już w roku 15 p.n.e.), to dzielnica 1., otoczona ulicą Ringstraße. Siedem kolejnych starszych dzielnic to Vorstädte (3-9), znajdujące się pomiędzy ulicami Ringstraße a Gürtel, utworzonym w 1890 r. w miejscu wałów obronnych (tamże, s. 135). W następnych latach Wiedeń dalej rozrastał się, powstawały nowe dzielnice – Weitere Vorstädte – do dziś jest ich 23. Niejako

kościół Augustianów oraz pomnik odsieczowy. Ich lokalizacja jest związana lub częściowo związana z osobą, którą upamiętniają – w kościele Augustianów była odprawiona, w obecności polskiego króla, pierwsza dziękczynna msza św. po odsieczy²³. Sobieski zwiedził też katedrę św. Szczepana²⁴, jednak nie był to raczej decydujący powód dla umieszczenia tam wymienionego pomnika.

Natomiast kolejne cztery pamiątki poświęcone polskiemu królowi znajdują się w „polskim sanktuarium” na Kahlenbergu, w dzielnicy 19. Z uwagi na upamiętnione tam nieomal co krok wydarzenia sprzed 300. lat, zasługuje ono na miano szczególnie „polskiego miejsca” w Wiedniu.

W 9. dzielnicy²⁵ usytuowane są plac i ulica Sobieskiego. Znajdują się one na trasie, którą wjeżdżał polski król po zwycięskiej bitwie do Wiednia, entuzjastycznie witany przez wdzięczną ludność miasta²⁶. Natomiast na rogatkach Wiednia znajduje się pomnik w Schwechat. Jest to dokładnie miejsce spotkania dwóch wielkich ówczesnych monarchów po bitwie odsieczowej²⁷.

Z inicjatywy państwowej, austriackiej, powstały oczywiście nazwy ulicy i placu, ponadto pamiątki z okazji rocznic odsieczy – 200. (tablica na Kahlenbergu, prawdopodobnie również pomnik odsieczowy) i 300. (tablica na kościele Augustianów), jak również pomnik upamiętniający spotkanie dwóch władców w Schwechat krótko po tym wydarzeniu, gdy pamięć o nim była jeszcze żywa. Natomiast z inicjatywy polskiej, państwowej, prywatnej lub kościelnej, powstały kolejne pamiątki ku czci Sobieskiego (tablice na Kahlenbergu z roku 1904 i 1983) i kapliczka Sobieskiego odrestaurowana w roku 1931. Pamięć o Sobieskim wydaje się więc żywa wśród Polaków nie tylko z okazji rocznic bitwy wiedeńskiej.

upraszczając, można pokrótce stwierdzić, że im niższy numer dzielnicy, tym starsze jest to miejsce i bardziej zabytkowe.

²³ Informacja z tablicy.

²⁴ T a b o r s k i, *Polacy w Wiedniu*, s. 23.

²⁵ Znajdują się one w dzielnicy 9. od roku 1862. To właśnie w tym roku nastąpiło połączenie Alservorstadt z innymi przedmieściami (Roßau, Althangrund, Thury, Lichtenthal, Himmelfortgrund, Michelbeuern) w 9. dzielnicę Wiednia (Österreich – Lexikon. <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclope>). Stąd zapewne zmiany nazw ulic w tym samym roku.

²⁶ „Postęp” 1962, nr 28; C h e ł m e c k i, *König Johann Sobieski*, s. 12.

²⁷ N a g i e l s k i, *Venimus, Vidimus, Deus vicit*, s. 135-142.

Omówimy teraz możliwość recepcji²⁸ postaci Sobieskiego na podstawie poświęconych mu pamiątek. Dzięki istnieniu polskich pamiątek w Wiedniu, współczesne pokolenie ma możliwość zapoznać się z zasługami osób nimi upamiętnionych. Na to zjawisko mają wpływ m.in. następujące czynniki:

1) Czy pamiątka jest zachowana. Zdecydowana większość pamiątek po Sobieskim – aż 8 – jest zachowanych. Nie zachował się jedynie pomnik odsieczowy w katedrze św. Szczepana, zniszczony podczas działań wojennych w 1945 r.²⁹, o czym pisałam już wcześniej.

2) Lokalizacja pamiątki w miejscu często lub rzadko uczęszczanym. W bardzo uczęszczanym miejscu znajduje się jedynie tablica Sobieskiego na kościele Augustianów. Pozostałe zachowane pamiątki znajdują się przede wszystkim na wzgórzu Kahlenberg, które leży w peryferyjnej części miasta.

3) Widoczność pamiątki. Bardzo dobrze widoczne są tablice Sobieskiego na kościele Augustianów, na kościele kahlenberskim (odsłonięte w latach 1883 i 1983) oraz duży pomnik przy drodze w Schwechat. Słabo widoczna jest tablica na kahlenberskim kościele, odsłonięta w roku 1904, umiejscowiona nad wejściem do kościoła z przedsionka. Pomnik odsieczowy, niestety, już nie istnieje.

4) Stan zachowania pamiątki. W bardzo dobrym stanie zachowana jest tablica na kościele Augustianów, tablice na Kahlenbergu z lat 1883 i 1983 oraz kapliczka Sobieskiego. W dobrym stanie zachowana jest tablica na Kahlenbergu z roku 1904 oraz pomnik w Schwechat, jednak napis na nim jest słabo czytelny.

5) Język napisu. Na dwóch tablicach na Kahlenbergu (z lat 1904 i 1983) napis jest umieszczony zarówno po polsku, jak i po niemiecku. Na wszystkich pozostałych pamiątkach, z wyjątkiem pomnika w Schwechat (gdzie mamy do czynienia z łacińskim tekstem), napis umieszczony jest w języku niemieckim, co znacznie ułatwia recepcję postaci polskiego króla w kraju niemieckiego obszaru językowego.

6) Ilość informacji w napisie. Relatywnie dużo informacji zamieszczono na pomniku w Schwechat, jednak są one w języku łacińskim, a napis wymaga renowacji. Na pozostałych tablicach usytuowanych na Kahlenbergu, jak również na kościele Augustianów, zawarte informacje mają dość ogólny charakter.

²⁸ Recepcja to, według niemieckojęzycznego słownika Duden, „świadomy odbiór ze strony obserwatora, czytelnika bądź słuchacza”, w odróżnieniu od percepcji, która oznacza jedynie „postrzeganie, niekoniecznie świadome, za pomocą narządów zmysłów”.

²⁹ G u b r y n o w i c z, *Pamiątki polskie w Wiedniu i okolicy*.

III. INNE POSTACI UCZESTNIKÓW ODSIECZY WIEDENSKIEJ UCZCZONE PAMIĄTKAMI W WIEDNIU

Spośród grona Polaków uczczonych pamiątkami w Wiedniu, niewątpliwie najwybitniejszą osobistością związaną z wydarzeniami roku 1683 był Jan III Sobieski. Jednak w dawnej stolicy Habsburgów można natrafić kilka innych śladów upamiętniających Polaków, którzy również uczestniczyli w tych zdarzeniach. Są to: Jerzy Franciszek Kulczycki, uczczony nazwą ulicy, pomnikiem i tablicą pamiątkową, oraz upamiętniony tablicą Stanisław Potocki.

Jerzy Franciszek Kulczycki (Kolczycki, Kolschitzky, ok. 1640 Sambor – 1694) był tłumaczem języka tureckiego i kupcem towarów orientalnych w Wiedniu. Według legendy to on właśnie założył pierwszą wiedeńską kawiarnię.

W lipcu 1683 r., podczas oblężenia Wiednia przez Turków, zaciągnął się ochotniczo do wojska. Po pięciu tygodniach oblężenia, gdy zawiodły inne próby porozumienia się z armią ciągnącą na odsiecz miastu, 13 sierpnia wyszedł z Wiednia w przebraniu żołnierza osmańskiego w towarzystwie sługi Serba lub Węgra, z listami od dowodzącego obroną stolicy hrabiego Ernsta Rüdigera Starhemberga do spieszącego z odsieczą księcia Karola Lotaryńskiego, a następnie przedarł się przez obozowisko Turków. Następnie udał się z powrotem do Wiednia z informacją zwrotną, że armia sprzymierzonych gromadzi się już pod miastem. Został owacyjnie powitany w obleganym mieście jako osoba podtrzymująca wiarę w ocalenie stolicy. Bohaterstwo Kulczyckiego zostało opisane w licznych broszurkach, nierzadko inspirowanych przez niego samego³⁰.

Jak głosi legenda, za zasługi wojenne Kulczycki miał zostać obdarowany workami z kawą zdobytą na Turkach. Z uwagi na epizod z młodości, gdy przebywał w niewoli tureckiej, był jedyną osobą, która znała tajemnicę palenia ziarna i parzenia kawy. Według legendy, już w 1683 r. Kulczycki założył kawiarnię przy ulicy Domgasse 6. Kamienicę pod tym adresem miał on otrzymać od miasta za zasługi wojenne³¹.

³⁰ Z. A b r a h a m o w i c z, *Franciszek Kulczycki*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XVI, Wrocław 1971, s. 128 n.; W. S t u r m i n g e r, *Bibliographie und Ikonographie der Türkenbelagerungen Wiens 1529 und 1683*, Graz–Köln 1955, s. 391-393; G u b r y n o w i c z, *Pamiętki polskie w Wiedniu i okolicy*, nr 217.

³¹ Tamże.

Jednakże prowadzone badania archiwalne wiedeńskiego historyka Karla Teply³² dowiodły, że Kulczycki nie otrzymał żadnej kamienicy od władz miasta, ale rzeczywiście pod koniec życia mieszkał pod podobnym adresem, przy ulicy Domgasse 8. Aczkolwiek prawdopodobnie postać ta nie miała wiele wspólnego z kawiarniami³³. W. Kleindel podaje natomiast, że to Ormianin Johannes Diodato otrzymał w czasie oblężenia Wiednia przywilej sprzedawania na 20 lat tego orientalnego napoju („solches orientalisches Getränk auf 20 Jahr allein zu verkauffen”). Pierwszą wiedeńską kawiarnię założył również nie-Polak Kulczycki, ale także Ormianin, Isaak de Luca (1697)³⁴, lub osoba pochodząca z Grecji o imieniu Theodat³⁵.

O ogromnej popularności tej owianej legendą postaci świadczy fakt, że w roku 1862 – tuż przed 200. rocznicą bitwy wiedeńskiej – jedną z wiedeńskich ulic nazwano jego imieniem (Kolschitzkygasse, dzielnica 4.). Ulica została wytyczona 49 lat wcześniej, w roku 1813³⁶.

Kolejnym obiektem upamiętniającym Kulczyckiego jest jego pomnik (Kolschitzkydenkmal), znajdujący się również w 4. dzielnicy, na rogu ulic Favoritenstraße 64 i Kolschitzkygasse 2-4. Ta statua, dłuta E. Pendla, została odsłonięta 12 września 1885 r., oczywiście w rocznicę bitwy pod Wiedniem³⁷. Powstała z inicjatywy właściciela kawiarni znajdującej się na Kolschitzkygasse, F. Zwiriny³⁸. Prawdopodobnie ta właśnie nazwa ulicy tłumaczy fakt powstania pomnika. Kawiarnia otrzymała oczywiście imię Kulczyckiego. Jej wnętrze zdobiły freski ze scenami z czasów odsieczy wiedeńskiej, ryciny z wojskiem tureckim oraz portret Jana III Sobieskiego i statuetka Kościuszki. Nad kasą znajdował się portret Kulczyckiego. W sąsiednim pomieszczeniu wisiała chromolitografia z obrazu Matejki „Bitwa pod Racławicami”³⁹. Bezpośrednim powodem ufundowania tablicy ku czci Kulczyckiego przez Cech Rzemiosł Spożywczych z Warszawy w roku 1983 była także rocznica odsieczy⁴⁰. Znajdujący się również w 4. dzielnicy, na ulicy imienia dowódcy

³² K. T e p l y, *Die Einführung des Kaffees in Wien*, Wiedeń 1980, s. 55.

³³ W. K l e i n d e l, *Die Chronik Österreichs*, Wiedeń 1994, s. 234.

³⁴ Tamże.

³⁵ G. G u g i t z, *Das Wiener Kaffeehaus*, Wiedeń 1914, s. 12.

³⁶ C z e i k e, *Historisches Lexikon Wien*, t. III (1994), s. 560.

³⁷ Tamże, s. 561.

³⁸ M o r e l o w s k i, *O pamiątkach przeszłości polskiej w Wiedniu*, nr 266-267.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ W. H e r b a c z y ń s k i, *W dawnych cukierniach i kawiarniach warszawskich*, Warszawa 1988, s. 285 n.

obrony oblężonego Wiednia w roku 1683, grafa Starhemberga (Graf-Starhemberg-Gasse 39), budynek im. Kulczyckiego (Kolschitzky-Hof) to monumentalna narożna kamienica, zaprojektowana przez I. Reisera, powstała w roku 1911⁴¹. Istnienie tak wielu pamiątek poświęconych tej postaci, pomimo upływu ponad 300 lat od śmierci Kulczyckiego, może zdumiewać dzisiejszych badaczy wiedeńskich poloników.

Stanisław Potocki (1659-1683) był starostą halickim i kołomyjskim, rotmistrzem i pułkownikiem jazdy. W kościele Franciszkanów znajduje się tablica upamiętniająca jego sylwetkę. Poległ on w pierwszych walkach z Turkami podczas odsieczy wiedeńskiej⁴².

Pod koniec XVII wieku dwaj towarzysze chorągwi husarskiej Potockiego: Ponikiewski i Paradowski⁴³ ufundowali tablicę pamiątkową ku jego pamięci w tym wiedeńskim kościele. Ma ona kształt czworokątny, wykonana jest z mosiężnej blachy. Nad napisem jest umieszczony herb Potockich – pilawa. Centralna część tworzy napis, który głosi:

Vienna salve et vale. Haec tibi Illustrissimus et Magnificus Stanislaus a Potok in Stanisławów Potocki Haliciensis, Colomyziensis Capitaneus, Colonellus Reginae Majestatis Poloniae praestitit. DOM. Sub augustissimis Serenissimi et Invictissimi Joannis III Regis Poloniarum Auspiciis Castra Ottomanna aggrediendo Sanguine suo Marte er Morte in obsidione Tibi vitam paravit. Hic sua viscera condidit Matri Poloniae corpus exangue reddidit. Da Vienna Deo gloriam, Serenissimo Regi Poloniarum gracias age, Aeternum fove nomen et gesta Polona. Obiit XII Septembris Anno MDCLXXXIII Curaverunt inscribi nobiles Generosi Poloni fidelissimi ejus assistentes et Colonelli Joannes Ponikowski Gladifer Nurensis et Stanislaus Paradowski Rotmagister ejus⁴⁴.

Początkowo tablica znajdowała się po lewej stronie głównego ołtarza. Jednak podczas restauracji kościoła pod koniec XIX wieku została umieszco-

⁴¹ C z e i k e, *Historisches Lexikon Wien*, t. III, s. 560.

⁴² M. W a g n e r, *Stanisław Potocki*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXVIII, Wrocław 1984-1985, s. 153 n.

⁴³ M. R o s c o B o g d a n o w i c z, *Wspomnienia*, t. I, Kraków 1959, s. 22.

⁴⁴ „Wiedniu, witaj i żegnaj. To ci dał jaśnie oświecony i wspaniały Stanisław z Potoka na Stanisławowie Potocki, starosta halicki i kołomyjski, pułkownik majestatu Królestwa Polskiego. Panu Najlepszeemu, Największeemu, pod opieką najjaśniejszego i niezwykłego Jana III, króla polskiego, podchodząc pod obóz Otomanów krwią swoją, odwagą i śmiercią w okrażeniu życie oddał. Tu swoje kości złożył. Matce Polsce ciało bez krwi oddał. Wiedniu, Bogu daj chwałę, Najjaśniejszemu Królowi Polskiemu dziękuj, pielęgnuj na wieki imię i czyny Polaków. Zmarł 12 września 1683. Postarali się o ten napis urodzeni szlachcice polscy, najwierniejsi jego współtowarzysze i pułkownicy Jan Ponikowski, miecznik nurski i Stanisław Paradowski, jego rotmistrz”.

na w bocznej kaplicy św. Sebastiana, również w lewej części świątyni⁴⁵. W roku 1840 pamiątka ta została odnowiona z inicjatywy Alfreda Potockiego⁴⁶. Tablica znajduje się wprawdzie w najbardziej zabytkowej i najczęściej zwiedzanej pierwszej dzielnicy, jednak jest usytuowana wewnątrz kościoła, co znacznie utrudnia odbiór upamiętnionej postaci. Ponadto napis jest niestety zupełnie nieczytelny, co absolutnie uniemożliwia recepcję bohaterstwa Potockiego.

WNIOSKI

Z powyższych spostrzeżeń można wyciągnąć konkluzję, że Jerzy Franciszek Kulczycki – zasłużony jedynie jako kurier podczas oblężenia Wiednia – jest uczczony niewiele mniejszą liczbą istniejących, usytuowanych w dobrze widocznych miejscach pamiątek, niż bohaterski dowódca odsieczy, Jan III Sobieski. Kurier i legendarny kawiarnik jest patronem ulicy nazwanej ku uczczeniu jego pamięci w 1862 r., pomnika wzniesionego w roku 1885, budynku swego imienia z roku 1911 oraz tablicy pamiątkowej odsłoniętej w 1983 r. Fakt ten świadczy o ciągłej obecności w pamięci wiedeńczyków tej postaci, która zasłużyła się tyle stuleci wcześniej. Jednak na ogromną popularność postaci Kulczyckiego w tym mieście nie składają się jedynie jego zasługi – nieporównywalnie mniejsze niż Jana III Sobieskiego – podczas oblężenia stolicy, ale przede wszystkim legenda założyciela pierwszej wiedeńskiej kawiarni. Fenomen legendy Kulczyckiego może być wytłumaczony przez fakt, że już za jego życia powstało kilka broszur – prawdopodobnie z inspiracji samego Polaka – które opisywały jego zasługi dla obrony oblężonego miasta⁴⁷. Legenda była podtrzymywana przez całe stulecia zarówno

⁴⁵ B o g d a ń s k i, *Dziennik Podróży*, s. 33 n.; K l u c z y c k i, *Pamiętki polskie w Wiedniu i jego okolicach*, s. 121 n.; A. H a j d e c k i, *O wielkości i potędze narodu polskiego w świetle pomników historycznych wiedeńskich. Szkice historiograficzne*, Poznań 1929, s. 23-27. Gubrynowicz mylnie podaje, że pamiątka ta została z końcem XIX wieku usunięta, a nie jedynie przeniesiona na inne miejsce (*Pamiętki polskie w Wiedniu i okolicy*, nr 217).

⁴⁶ A. H a j d e c k i, *O wielkości i potędze narodu polskiego w świetle pomników historycznych wiedeńskich. Szkice historiograficzne*, Poznań 1929, s. 23-27; por. też: M o r e l o w s k i, *O pamiątkach przeszłości polskiej w Wiedniu*, nr 263.

⁴⁷ T a b o r s k i, *Polacy w Wiedniu*, s. 11, 28.

poprzez wiedeńskich właścicieli kawiarni, jak również dzięki powstającym na przestrzeni ponad stu lat obiektom jego imienia. Ta tradycja trafiła na dobry grunt. W Wiedniu bowiem kawiarnie spełniały ważną rolę ośrodków życia społecznego, kulturalnego oraz politycznego⁴⁸. Prawdziwa kultura picia kawy rozwinęła się przede wszystkim za czasów panowania Franciszka Józefa I. Właśnie wtedy wiedeńskie kawiarnie przez całe dziesięciolecie spełniały funkcję salonu i czytelnicy, będąc miejscem spotkań tutejszych elit intelektualnych: polityków, pisarzy, dziennikarzy, filozofów, artystów itp. Od ponad 300 lat legenda Kulczyckiego żyje własnym życiem, choć już dawno fakty dotyczące tej postaci zostały sprostowane przez historyków.

Oczywiście Jan III Sobieski nie jest jedynym dowódcą wojsk sprzymierzonych z Austrią, nie pochodzącym z rdzennych obszarów tego kraju, który w Wiedniu został uczczony ulicą i placem swego imienia. Analiza sylwetek patronów ulic tego miasta pokazuje, że przynajmniej jedenastu innych wojskowych, których ojczyzną nie była dzisiejsza Austria, również posiada ulicę swego imienia w tej metropolii⁴⁹. Wielu z nich to osoby o znacznie mniejszych zasługach na polu wojennym niż polski król. Pamiątek poświęconych Janowi III jest rzeczywiście dość dużo, ale w tak dużym mieście jak Wiedeń nie są one zbyt widoczne na tle innych podobnych obiektów. Nie potwierdza się więc teza, którą można sformułować na podstawie lektury wielu polskich opracowań historycznych czy przewodników, że postać Jana III jest do dziś prawie wszechobecna w tym niegdyś oswobodzonym przez niego mieście.

⁴⁸ H. W o l f r a m, *Österreichische Geschichte 1804-1914*, Wiedeń 1999, s. 272.

⁴⁹ Dokładne dane znajdują się w aneksie 2.

ANEKS 1

Analiza przewodników po Wiedniu pod kątem wyszukiwania informacji o postaci Jana III Sobieskiego

Analizą objęto 21 wydawnictw kartograficzno-turystycznych, które poruszyły temat Wiednia⁵⁰. Pamiątki poświęcone Sobieskiemu wspomina większość przewodników wymienionych w Bibliografii. Samą postać polskiego króla jako oswobodziciela Wiednia wymienia właściwie każdy przewodnik.

Kaplicę Sobieskiego opisują krótko przewodniki: „Wien” (1998, s. 186), „Reiseführer Wien” (1992, s. 61), ponadto J. Altman w „Wiedeń” (2002, s. 68), N. Schmidt i W. M. Weiss w „Wiedeń” (2002, s. 62), również „Przewodnik Wiedeń od środka” (2002, s. 185) podaje informację, że na Kahlenbergu znajdują się pamiątki po Sobieskim i odsieczy. W pozycji „Wiedeń, przewodniki Pascala” (1999, s. 301) można znaleźć informację, że kościół św. Józefa, wewnątrz którego znajduje się kaplica Sobieskiego z freskami, upamiętnia zwycięstwo pod Wiedniem. Również anglojęzyczny autor Humphreys w „Wiedeń, praktyczny przewodnik Pascala” (1998, s. 219) pisze, że na wzgórzu Kahlenberg przed bitwą wiedeńską legat papieski Marco d’Aviano odprawił mszę św. z udziałem Jana III Sobieskiego. Mieści się tam dzisiaj kaplica Sobieskiego z dużą ilością pamiątek po tamtych wydarzeniach⁵¹. O placu im. Sobieskiego wzmiankuje pozycja H. M. Wolf i H. Lust „Unsere Stadt – 30 unbekante Wege durch Wien” (1995, s. 59). Nie ma tam jednak żadnych informacji o patronie tego miejsca. W tym samym przewodniku – na stronie 117 i dalej – czytamy, że na wzgórzu Leopolda (Leopoldsberg), tuż przed bitwą odsieczową w roku 1683 miała miejsce znacząca msza św., celebrowana przez nuncjusza papieskiego Marco d’Aviano. Do mszy osobiście służył polski król Jan III Sobieski. Polski władca jako oswobodziciel Wiednia jest wspomniany w przewodniku „Wien entdecken und erleben” (1996, s. 150). Zamieszczono tam również informację, że ostatnia msza św. przed bitwą została odprawiona w kościele na Kahlenbergu. „Vienna, Grieben – Reiseführer” (1972, s. 128, wersja angielskojęzyczna) podaje informację, że na Kahlenbergu w bitwie pod dowództwem Sobieskiego, króla Polski, zostali pobici Turcy. Natomiast J. Altman w przewodniku „Wiedeń” (2002, s. 42) wspomina, że Jan III Sobieski, polski król, w kościele Augustianów święcił zwycięstwo nad Turkami. Dziś upamiętnia to wydarzenie spiżowa tablica.

⁵⁰ Zob. Literatura.

⁵¹ Tyle informacji zawartych jest w części przewodnika tłumaczonej z języka angielskiego. W dodatku autorstwa polskiego redaktora znajdują się bliższe informacje na temat obecności Polaków w Wiedniu na przestrzeni wieków.

ANEKS 2

Inni sławni wojskowi uczczeni nazwami wiedeńskich ulic⁵²

Nazwa ulicy	Patron	Lata życia patrona	Miejsce urodzenia	Zajęcie, stopień wojskowy	Źródło (C z e i k e, <i>Historisches Lexikon Wien</i> , t. I-V)
Wallensteinstraße	Albrecht Wenzel Wallenstein	1583-1634	Herschmanitz/ Hermenice, Czechy	dowódca wojskowy	t. V, s. 582
Bureschgasse	Wenzel Buresch	1750-1813	Horowitz	marszałek polny	t. I, s. 503
Radetzkystraße	Johann Joseph Radetzky	1766-1858	Trebnitz/ Trebenice, Czechy	marszałek polny	t. IV, s. 621-622
Morzinplatz	Vinzenz Morzin	1803-1882	Pilzno, Czechy	pułkownik	t. IV, s. 299
Georgstraße	Friedrich Georgi	1852-1926	Praga	generał broni	t. II, s. 503
Meravigliagasse	Na cześć hrabiów Meraviglia – Ceivelli		Mediolan	generałowie	t. IV, s. 244
Montecuccoliplatz	Raimondo Montecuccoli	1609-1680	Montecuccolo k. Modeny	dowódca wojskowy	t. IV, s. 293-294
Veltzegasse	Alois Veltze	1864-1927	Totis/Tata, Węgry	oficer, archiwista, historyk wojskowości	t. V, s. 525
Woinovichgasse	Emil Woinovich	1851-1927	Petrinja, Chorwacja	generał, historyk wojskowości	t. V, s. 672
Clerfaytgasse	Charles Clerfayt	1733-1798	Bruille, Niderlandy	marszałek polny	t. I, s. 581
O'Brien-Gasse	Johann von O'Brien	1775-1830	Caransebes, Rumunia	generał brygady	t. IV, s. 438

⁵² Zestawienie to jest opracowane według miejsca urodzenia danej osobistości. Jest to klucz niedoskonały, jednak w obliczu skomplikowanej sytuacji narodowościowej Monarchii trudno o lepszy. Lista może być nie do końca pełna. Zostały wybrane osoby o nazwiskach nie niemiecko brzmiących. Materiałem do dalszych badań może być sprawdzenie pod tym kątem niemiecko brzmiących nazwisk patronów wiedeńskich ulic.

BIBLIOGRAFIA

- A b r a h a m o w i c z Z., Franciszek Jerzy Kulczycki, w: Polski Słownik Biograficzny, t. XVI, Wrocław: Ossolineum 1971.
- B o g d a ń s k i H., Dziennik Podróży z lat 1826 i 1827, Kraków 1983.
- C h e ł m e c k i J., König Johann Sobieski und die Befreiung Wiens, Wiedeń 1883.
- von C l a u s e w i t z C., Hinterlassene Werke, t. V, Berlin 1837.
- C z e i k e F., Historisches Lexikon Wien, t. I-VI, Wiedeń 1994-2006.
- G i e r o w s k i J.A., Rzeczpospolita w dobie złotej wolności (1648-1763), Kraków 2001.
- G u b r y n o w i c z A., Pamiątki polskie w Wiedniu i okolicy, „Kurier Warszawski” 1926, nr 216-217.
- G u g i t z G., Das Wiener Kaffeehaus, Wiedeń 1914.
- H a j d e c k i A., O wielkości i potędze narodu polskiego w świetle pomników historycznych wiedeńskich. Szkice historiograficzne, Poznań 1929.
- H e r b a c z y ń s k i W., W dawnych cukierniach i kawiarniach warszawskich, Warszawa 1988.
- K l e i n d e l W., Die Chronik Österreichs, Wiedeń 1994.
- K l u c z y c k i J.F., Pamiątki polskie w Wiedniu i jego okolicach. Jako też inne wiadomości dotyczące się Polaków, szczególniej mieszkańców Galicji, Kraków 1835.
- L u b o m i r s k i E., Obraz historyczno-statystyczny Wiednia oryginalnie 1815 wystawiony z planem tegoż miasta, Warszawa 1821.
- M o r e l o w s k i J., O pamiątkach przeszłości polskiej w Wiedniu, „Wiedeński Kurier Polski” 1915, nr 266-267.
- N a d o l n y A., Polacy na Kahlenbergu, „Studia Pelplińskie” 1982.
- N a g i e l s k i M., Venimus, Vidimus, Deus vicit. Wiktoria wiedeńska z 1683 roku w relacjach i dokumentach z epoki, Warszawa 1984.
- Österreich – Lexikon. <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclope/>.
- „Postęp” 1962, nr 28.
- R o s c o B o g d a n o w i c z M.: Wspomnienia, t. I, Kraków 1959.
- S m o l i ń s k i J., Kahlenberg, Kościół św. Józefa, Wiedeń–Lublin 1998.
- S t u r m i n g e r W., Bibliographie und Ikonographie der Türkenbelagerungen Wiens 1529 und 1683, Graz–Köln 1955.
- T a b o r s k i R., Polacy w Wiedniu, Wrocław 1992.
- T e p l y K., Die Einführung des Kaffees in Wien, Wiedeń 1980.
- W a g n e r M., Stanisław Potocki, w: Polski Słownik Biograficzny, t. XXVIII, Wrocław: Ossolineum 1984-1985.
- W o l f r a m H., Österreichische Geschichte 1804-1914, Wiedeń 1999.

PRZEWODNIKI

- A d e l M., A n t a l o v s k y Z., K o n i g I., Stadtreisebuch Wien, Hamburg 1989.
- A l t m a n J., Wiedeń, Katowice 2002 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- B e y e r l B., Wien und Umgebung, Wiedeń 2002.
- D o r n J., Wien, Wiedeń 2000.
- G a l l i m a r d G., Wiedeń, Warszawa 2002 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- H o l z e r F., Wien entdecken und erleben, Wiedeń 1996.
- H u m p h r e y s R., Wiedeń, Bielsko-Biała 1998 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- J a m e s L., Wien, Knairs Stadtführer, Monachium 1996.
- Knairs Kulturführer in Farbe Österreich. Monachium–Zürich 1977.
- L e s s i n g N., Wien, Monachium 1995.
- Przewodnik Wiedeń od środka, Warszawa 2002 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- Reiseführer Wien, Monachium 1992.
- S c h m i d t N., W e i s s W. M., Wiedeń, Warszawa 2002 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- Wiedeń. Przewodniki Pascala, Bielsko-Biała 1999 (tłumaczenie z języka niemieckiego).
- Wien, Berlin i Monachium 1998.
- Wien, Wiedeń 2001.
- Wien – Athenäum – Kunst – Reiseführer, Bonn 1958.
- Wien entdecken, Kolonia 1999.
- Vienna, Grieben – Reiseführer, Monachium 1972.
- W o l f H.M., L u s t H., Unsere Stadt – 30 unbekannte Wege durch Wien, Wiedeń 1995.
- Wspaniały weekend w Wiedniu, Warszawa 2002 (tłumaczenie z języka niemieckiego).

JOHN SOBIESKI THE III-RD IN VIENNE,
CHOSEN ASPECTS OF THE CHARACTER

S u m m a r y

The aim of the article is to present the chosen aspects of John Sobieski the III-rd reception in the former capital city of Habsburg Monarchy and also to study how much fresh in this city is memory of polish king after 300 years which passed from the time of Viennese battle. The special attention has been concentrated on the following issues: the genesis of origin of remembrances devoted to polish King, studying of its importance in comparison with some other similar objects and possible reception of John III Sobieski character which is based on them. Then there have been compared the reception of polish King and the reception of some other

Poles which were connected with the Viennese battle: George Francis Kulczycki, courier and legendary founder of the first Viennese café and Stanislaus Potocki, captain and colonel of cavalry. There have been set together the names of commanders of allied armies with Austria who came not from Austrian territory but who have the streets called their names in this metropolis. The article is completed by the analysis of Vienna book-guides to find the information – how much John III Sobieski is today still present in the Viennese’s memory although he was well-deserved few centuries ago.

Translated by Ewa Cwanek-Florek

Słowa kluczowe: Jan III Sobieski, Wiedeń, bitwa wiedeńska, recepcja, pamięć, pamiątka, ulica, przewodnik.

Key words: John Sobieski The III-rd, Vienna, Viennese battle, reception, memory, reminiscence, street, guide.